

FRAGMENTEN.

1.

Het lijkt wel of mensen naarmate zij meer weten, gaandeweg tot de ontdekking komen dat zij eigenlijk niet zoveel weten. Grote natuurkundigen bijvoorbeeld, een Einstein, een Niels Bohr, hebben regelmatig verklaard dat zij nog maar een deeltje wisten van de fysica, van de hen omringende fysische werkelijkheid. In onze ogen is dat deeltje al zoveel dat we er van duizelen. Bovendien heeft dat kleine deeltje van al die kennis al zoveel gevolgen (atoomspiltsing, atoomfusie) dat we gewoon terugschrikken als we beseffen dat er steeds meer geweten zal gaan worden. Toch gaat de 'wetenschap' door; en ze zal zich m.i. tegen de mensheid keren als er geen humaan doel in te vinden zal zijn: ik bedoel, ten dienste van wie of wat geschiedt dit alles.

Wat voor de fysische werkelijkheid geldt, geldt ook voor de 'geestes' wetenschap: de filosofie bijvoorbeeld. Wat weten wij ten diepste van het 'zijn' der dingen; 'de' mens, wie is hij of zij, wat beweegt hen? Onze kennis omtrent 'het' leven, onze opvattingen over 'goed en kwaad'? Socrates, de grote wijsgeer uit de Griekse oudheid zei het al: 'ik weet dat ik niets weet'.

2.

Om greep te krijgen op al deze dingen die hart en geest eindeloos vermoeien maken mensen stelsels; filosofische en theologische bouwwerken die proberen 'het leven' te omvatten. Ik doe niet schamper over deze pogingen, want zonder al die bezinning zouden we niet kunnen. Wij mensen hebben het nodig dat er houvast is. Zo gauw echter dat stelsel, of die ideologie 'alles' wordt, wanneer we het niet meer beschouwen in alle voorlopigheid (want morgen kan het anders zijn) dan gaat er iets mis. Dan wordt de mens een slaaf van de door hem zelf bedachte ideeën."

Dat heeft bijvoorbeeld Marx ontdekt; de mens is produkt van de heersende en overheersende mening, het is geen natuurgegeven dat er armen zijn (dat zouden de heersers graag willen), nee, mensen worden arm gemaakt. Doorzie dat en gooi je ketenen af.

Of Freud; de mens is ook in de ban van allerlei onbewuste en onderbewuste gesteldheden. Analyseer dat zoveel je kunt en je wordt een vrijer mens.

Of de feministische beweging; 'de mens'? Over wie heb je het eigenlijk, over de mannelijke of de vrouwelijke mens. Dat verschilt enorm, want tot nu toe is bijna alles wat over 'de mens' gezegd en gedacht is door mannen bepaald.

3.

Merkwaardig eigenlijk. Je hebt systematiek nodig om achter de dingen te komen, maar die systematiek (dat nadenken over en daarvan uit handelen) verwordt tot een 'godheid' als je er alles aan op wilt hangen. Daarom, als Marx' ideeën tot 'marxisme' worden moet er een Gorbatsjov komen om de oorsprong ervan te herontdekken. Als de zogenaamde vrijheid van het liberalisme alleen de bovenlaag in de samenleving dient is het woord 'liberaal' misplaatst.

Nergens heb ik dit ontwaarden in ismen zo puntig weergegeven gezien als in het dagboek van de dichter Willem Barnard. Hij schrijft:

"Als er iets ter sprake komt, kijk ik altijd hoe het afloopt. Eindigt het op isme, dan ben ik er tegen. Er is maar een isme waar ik sympathie voor voel en dat hoor je zelden, het is: ik vergis me. Tot mijn schrik realiseer ik me, dat dit een aforisme is." (In de Waagschaal, 21 1 1989)

4.

Fragmenten, meer kan ik er niet van maken. Brokstukken, flarden, scherven, stukjes, deeltjes. Jouw leven en mijn leven. Meer hebben we niet, en het is genoeg. Laten we leren om het daarmee te doen. Niet als berusting, maar vanuit een innerlijke overtuiging dat wij mensen niet in staat zijn om het geheel te overzien. Ik denk dat het aanvaarden van deze inzichten ons behoedt voor overmoed. Ik denk ook dat deze menselijke bescheidenheid ons tot politiek realisten maakt. We laten ons door niemand een oor aannaaien.

5.

Vooraf de westerse denkwijze, en we ademen allen in dat klimaat, gaat uit van het BEHEERSEN der dingen. Alles moet in een paradigma gestopt worden, moet passen in een schema, ook in politieke schema's. Tegenover dit denken in schema's staat o.a. het joodse denken en handelen; hier staat het narratieve, het verhalende voorop. Dat wil zeggen, het verhaal (narratio) van ieder menskind heeft de voorrang, en niet het schema waarin men mensen wil persen. Vandaar dat de bijbel een verhalenbundel is. Mensen delen in elkaars verhalen. Dit delen is precies wat de gemeente van Jezus tot gemeente maakt. Men kruist hier elkaars verhalen met het verhaal van de Messias. In tegenstelling tot een systeem is een verhaal nooit af. Mensen zijn en blijven altijd onderweg. Het verhaal is altijd een stuk, een deel, een flard. "Weet je nog toen en daar, hoe jij...en hoe ik toen". Al vertellend kom je dichtbij jezelf, en daardoor dichtbij de ander. Jouw leven voegt zich in het verhaal van de ander.

6.

Zo lees ik het verhaal van professor Kuiper in zijn boek 'Ver Heen'. Een hoogleraar in de psychiatrie die 'gek' wordt. Langzamerhand geneest hij en schrijft zijn verhaal van zich af. De psychiatrie bleek veel minder schematisch dan hij ook zelf gedacht had. In een interview zegt hij: "Wat ik wel geleerd heb: dat je je op deze aarde nooit met huid en haar aan iets of iemand moet uitleveren. 'En God sprak: gij zult geen andere goden hebben voor mijn aangezicht.' Je moet niemand tot God maken, zo van 'jij bent de enige die mij gelukkig kan maken'. En niets idoliseren, geen partij of systeem of stuk cultuur. Het is wel wat, maar het is niet alles." (H. Oosterhuis, 'Wat heet God, Gesprekken', Amsterdam 1988, blz 166)

7.

Zo hoor ik het verhaal, deze week, van Jan van Kilsdonk tijdens onze vierde informatie avond over aids. Van Kilsdonk paat over doodgaan, over de laatste eer, over de volstrekte eerbied voor het leven tot en met het sterven. Ook over rituelen bij afscheid en uitvaart. In de zaal waar hij spreekt wordt het heel stil, men is voelbaar ontroert wanneer Van Kilsdonk raakt aan de religieuze kant van het vertoeven op de grens van leven en dood. Echt beleefde religiositeit wil "aan de vergankelijkheid en kwetsbaarheid de voltage, de stroomsterkte geven van eeuwigheid. Maar een volstrekte voorwaarde

voor zo'n gebaar is vrijheid en spontaniteit, net als bij kunst en schoonheid." Van Kilsdonk vertelt ook over de zalving die hij zo nu en dan bij stervenden die dat vragen geeft: "Dan zeg ik, met de kruik olijfolie in mijn hand, langzaam en zeer concreet: Ik zalf jouw voorhoofd, ik zalf elk van jouw beide oogleden, ik zalf jouw neusvleugels, ik zalf jouw oorschelpen de rechter en de linker,, ik zalf jouw handpalmen, ik zalf jouw voetzolen.....Telkens om bij deze lijfelijke brandpunten van ontvankelijkheid en communicatie te danken voor wat in dit lichaam aan liefde, aan verrukking en pijn, aan streling en aan onmacht s geschied." (Gerard van den Boomen, Leven met aids? Ervaringen, berichten, gesprekken. Amsterdam 1989, blz 130)

8.

Zo lees ik hoe Tine Halkes over haar leven vertelt, ook persoonlijk durft te worden: haar echtscheiding, haar afstand moeten nemen van veel dingen in de kerk die haar lief waren. Uiteindelijk toch niet verbitterd omkijkt maar wijs geworden neerschrijft: "Mijn leven is niet rustig, harmonisch, onaangevochten verlopen. Van huis uit was ik meer met harmonie vertrouwd gemaakt dan met kritische conflicten. Daarmee vruchtbaar om te gaan heb ik langzaam maar zeker geleerd. Het heeft dan ook lang geduurd voor ik in een genadige ruimte kon wonen, de ruimte van de Geest, want uiteindelijk is dat een puur geschenk, na alle vallen en opstaan. Maar die ruimte kan niemand mij nu meer afnemen, geen kerk, geen links en geen rechts. (...) Er is nooit helemaal een breuk gevallen tussen toen en nu. Ik heb veel los moeten laten en nieuw overdacht en anders teruggewonnen, anders, geloofwaardiger maar toch ten diepste niet vreemd. De clericale kerk met haar mannelijke priesterschap en haar antisexuele moraal heeft mij gaandeweg dieper gekwetst en mijn waardigheid als vrouw en als volwassen gelovige onder de voet gelopen, maar nooit verpletterd. Want ik heb nooit mijn ziel aan de kerk verkocht en mezelf eerder aan het leven toevertrouwd, aan de Bron van leven die God is, een onuitsprekelijk geheim, en tevens de uitnodigende Stem en de betrouwbare Gezel die steeds aanwezig is." (Werkschrift, maart 1989)

9.

Met deze laatste woorden raakt Tine Halkes een snaar die ons brengt in het krachtenveld van de psalmen. Ons leven zou iedere dag in een psalm van Israels megedragen moeten worden. Hier ligt alles opgetast wat kolkt en kookt in een menselijk hart. Opstand, verdriet, angst, onzekerheid; hoop en toekomst, benauwdheid en uitzicht, twijfel en wanhoop. Zo worden niet 'ins Blaue' geworpen, maar alles wordt uitgeschreeuwd, alles wordt bejubeld in de aanwezigheid van de Ene, de God van Israe,"I. Juist omdat deze God zich in zijn daden aan het volk presenteert, daarom roept men, daarom is er een klankbord. Kijk naar het begin van onze psalm 27: 'De Heer is mijn licht en mijn heil', met nadruk op is. "Het licht is het eerste in de schepping dat de chaos doorklieft, het heil is het laatste in de geschiedenis, dat de chaos opruimt." (Miskotte) En na dat eerste vers volg zo'n beetje alles wat een mens kan overkomen, persoonlijk en maatschappelijk. Niet los, apart van de werkelijkheid, maar midden in het strijdgewoel van krantekoppen en intermenselijke besognes, daar ontbrandt de begeerte om er niet in en aan ten onder te gaan. 'Hoor , Heer, hoe ik luide roep, wees mij genadig en antwoord mij' (vs 7), gevolgd door de nabijheid van Gods 'aangezicht'. Pas wanneer we in en achter alles het gelaat van Christus zien komen dingen en mensen tot rust, een rust die de start van onze politieke inzet zal blijken te zijn.

'Wacht op de Heer, wees sterk, uw hart zij onversaagd; ja wacht op de Heer', zo eindigt deze psalm. De theoloog K.H. Miskotte beschrijft psalm 27 in een van zijn meditaties. Ik wil eindigen met wat hij zegt over dit 'wachten'. "Het is een kernwoord van het Oude Testament. Het markeert de afstand van alle Godsbezit en godsvervuldheid, het geeft een grens aan voor alle activisme, ook het goede, het geheiligde, het bevat een wenk, de blik te heffen naar de toekomst, naar wat verborgen is, niet in 'de schoot der goden' maar in het hart Gods. (..) 'Wachten' en 'verwachten', 't is een typisch niet religieus woord, alleen in Israel bekend; het is het waarmede, dat Gods volk evenzeer met geduld als met ijver in de geschiedenis staat en blijft staan, hoe dubbelzinnig die moge schijnen, hoe bar het er mag toegaan. 'Die de Heer verwachten, zullen de kracht vernieuwen, zij zullen opvaren met vleuglen gelijk adelaars, zij zullen lopen en niet moe worden, zij zullen wandelen en niet mat worden.' (Jesaja 40:31)." (K.H.Miskotte, Kennis en Bevinding. Haarlem 1969, blz 155).

Ja, ons leven; het zijn fragmenten, flarden. Maar wie volharden in het gelovig wachten zullen eens al deze stukjes en beetjes samenzien, dan heeft God ons thuisgebracht uit onze ballingschap (psalm 126): wij mensen uit EEN stuk, eindelijk naar Gods beeld en het hart van Christus.

Jurjen Beumer